

BÜTÇE AÇIĞI VE CARİ AÇIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1975-2020)*

Göksel KARAŞ¹

Öz

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan çoğu ülkenin en önemli sorunları arasında bütçe açıkları ile cari açık gelmektedir. Literatürde ikiz açık olarak tanımlanan bu durum farklı görüşler çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu görüşler, nedenselliğin bütçe açığından cari açığa şeklinde olduğu Geleneksel Keynesyen görüş, nedenselliğin cari açıktan bütçe açığına doğru ters olduğu cari işlemler hedeflemesi görüşü, bütçe açığı ile cari açık arasında iki yönlü nedenselliğin olduğu Feldstein-Horioka Hipotezi ve bütçe açığı ile cari açık arasında hiçbir ilişkinin bulunmadığı Ricardocu Denklik Hipotezidir. Çalışmada, Türkiye’de 1975-2020 döneminde bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişki yapısal kırılmaların dahilinde analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında ADF birim kök testinin yanı sıra Zivot-Andrews yapısal kırılmalı birim kök testi uygulanmıştır. Ardından seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespiti için Gregory-Hansen eşbütünleşme testi ve ilişkinin yönünün tespit edilebilmesi amacıyla da Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de bütçe açığı, cari açık ve faiz arasında uzun dönemli ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, cari açıktan bütçe açığına ve faize tek yönlü, bütçe açığı ile faiz arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de ilgili dönemde cari işlemler hedeflemesi görüşünün desteklendiği ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Cari açık, Bütçe açığı, Eşbütünleşme, Nedensellik, Türkiye

JEL Kodları: C32, E62, H62

ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN BUDGET DEFICIT AND CURRENT ACCOUNT DEFICIT: THE CASE OF TÜRKİYE (1975-2020)

Abstract

Today, budget and current account deficits are among the most critical problems of most developed and developing countries. This situation, defined as a twin deficit in the literature, is analysed within the framework of different views. These views are the traditional Keynesian view that causality is from the budget deficit to the current account deficit, the current account targeting view where the causality is reversed from the current account deficit to the budget deficit, the Feldstein-Horioka Hypothesis that there is a two-way causality between the budget deficit and the current account deficit, and the view that there is no relationship between the budget deficit and the current account deficit. It is the Ricardian Equivalence Hypothesis in which there is no. The study aims to analyse the relationship between the budget deficit and the current account deficit in Turkey from 1975 to 2020 within the scope of structural breaks. For this purpose, in addition to the ADF unit root test, the Zivot-Andrews unit root test with structural breaks was applied. Then, the Gregory-Hansen cointegration test was used to determine the long-term relationship between the series, and the Granger causality test was applied to determine the direction of the relationship. The findings determined a cointegration between budget deficit, current account deficit and interest in Türkiye. It was also concluded that there is a unidirectional causality relationship from the current account deficit to the budget deficit and interest and a bidirectional causality relationship between the budget deficit and interest. Therefore, it can be stated that the view of current account targeting was supported in Türkiye in the relevant period.

Keywords: Current account deficit, Budget deficit, Cointegration, Causality, Türkiye

JEL Codes: C32, E62, H62

* Bu çalışma 12-15 Ekim 2023 tarihinde düzenlenen 37. Uluslararası Maliye Sempozyumu’nda sunulan “Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Ödemeler Dengesi Arasındaki İlişkinin Analizi (1975-2020)” başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, goksel.karas@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4091-1258

Başvuru Tarihi (Received): 15.11.2023 **Kabul Tarihi** (Accepted): 26.01.2024

Giriş

Devletlerin zamanla artan fonksiyonları nedeniyle kamu harcamalarında artışlar yaşanmaktadır. Yapılan harcamalar temelde vergi gelirleri yoluyla finanse edilmektedir. Vergi gelirlerinin yanı sıra devletler borçlanma yoluyla da kamu harcamalarının finansmanını sağlamaktadır. Yapılan harcamaların elde edilen gelirlerden yüksek olması durumunda bütçe açıkları ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bütçe açıklarının finansmanında ağırlıklı olarak dış borçlanma kullanıldığında bu durum bütçe açığı sorununun yanı sıra ödemeler dengesi açısından da bir takım sorunlara neden olmaktadır. Çünkü dış borç miktarının yüksek olması borç servisi için ülkeye yeterli döviz girişinin sağlanabilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durumda da ülkelerin dış ticaret fazlası vermesi beklenmektedir. Dış ticaret fazlası verilebilmesi için ithalatın azaltılıp ihracatın artırılması yönünde politikaların izlenmesi gerekmektedir. Ancak ithalat düzeyinin azaltılmasının hammadde ve sermaye malı girişinin engellenmesi anlamına geldiğinden ekonomik durgunluğa yol açması beklenmektedir. Aynı zamanda çok taraflı ticaret anlaşmaları nedeniyle de ithalatın azaltılması mümkün olmayabilmektedir. Diğer taraftan belirli bir üretim alt yapısı ve rekabet gücünün sağlanmasını gerektirmesi nedeniyle de kısa vadede ihracatın artırılması da uygulamada kolay olamamaktadır. Bu noktada ülkeler dış ticaret fazlası verebilmek için döviz kuru üzerinden piyasaya müdahalede bulunabilmektedir. Çünkü milli paranın değer kaybedip döviz kurunun değerinin artması ithalatı pahalı hale getireceğinden ithalatı azaltırken, ihracatı cazip hale getirmektedir. Ancak döviz kurundaki artış yüksek dış borçlanma nedeniyle faiz ödemelerinde artışa neden olduğundan, bütçe üzerinde baskı oluşturabilmektedir.

Ödemeler bilançosu hesapları içerisinde önemli bir ağırlığa sahip olan ve ödemeler bilançosunun etkilendiği en önemli hesapların başında cari işlemler hesabı gelmektedir. Cari açık, bir ülkenin bir yıl boyunca dış dünyayla yapmış olduğu ve cari işlemler hesabı kapsamında ülkeden daha fazla dövizin çıkması durumudur. Özellikle gelişmekte olan ülkeler olmak üzere gelişmiş ülkelerin de günümüzde en önemli sorunları arasında cari açık sorunu gelmektedir. Literatürde cari açık ile birlikte bütçe açığının da görülmesi durumu ikiz açık olarak adlandırılmaktadır. İkiz açığın analizi literatürde dört farklı görüş üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bunlar; nedenselliğin yönünün bütçe açığından cari açığa doğru olduğu geleneksel Keynesyen görüş, nedenselliğin yönünün cari açıktan bütçe açığına doğru olduğu cari işlemler hedeflemesi görüşü, cari açıkla bütçe açığı arasında çift yönlü nedenselliğin olduğu Fledstein-Horioka teorisi ve cari açık ile bütçe açığı arasında herhangi bir nedenselliğin bulunmadığı Ricardocu Denklik hipotezidir. Buradan hareketle çalışmada Türkiye’de 1975-2020 döneminde bütçe açıkları ile cari açık arasındaki ilişkinin yapısal kırılmalı eşbütünleşme ve nedensellik testleri yardımıyla analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

1. Bütçe Açığı ile Cari Açık Arasındaki İlişki

Çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin neoliberal politikaların uygulanmaya başlamasıyla birlikte dışa açık büyüme modeline geçtiği 1980’li yılların başında eş anlı olarak bütçe açığı ve cari işlemler açığı ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Ardından çoğu çalışmaya konu olan bütçe açığı ve cari açığın aynı anda görülmesi, teoride bütçe Feldstein (1986) tarafından ikiz açık olarak adlandırılmaktadır (Helmy, 2018). Bütçe açığı ve cari açık, bir ülkede iç ve dış dengenin sağlanmasında kullanılan en önemli göstergelerdendir. Nitekim bütçe açığı kamusal dengeyi ifade ederken, cari açık ise dış dengeyi ifade etmektedir (Uğur ve Karatay, 2009). İkiz açık teorisinde, cari açık ve bütçe açığı arasında bir etkileşimin olduğu ifade edilmektedir. İkiz açığın giderilebilmesi için sadece tek bir politikanın uygulanması yeterli olmayıp birden fazla politikanın birlikte uygulanması önemlidir. Aynı zamanda bu politikaların birbirini destekler nitelikte olması gerekmektedir.

Devletin yapmış olduğu harcamaların tahsil ettiği gelirlerden fazla olması durumunda bütçe açığı ortaya çıkmaktadır. Artan devlet fonksiyonları kamu harcamalarında artışa neden olmuş ve bu da

bütçe açıklarının yaşanmasına neden olmuştur. Bütçe açıkları, ağırlıklı olarak vergiler ile finanse edilmektedir. Vergi gelirlerinin yetersiz olduğu durumlarda ise borçlanmaya başvurulmaktadır. Bütçe açıkları yoluyla yaşanan mali genişleme, yurt içi toplam talepteki artışın yabancı mal ve hizmet ithalatını artırması nedeniyle cari açığa neden olmaktadır. Bütçe açığını finanse etmek için borç verilebilir fonlara olan talebin artması yurt içi faiz oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Uluslararası sermaye hareketleri ve esnek döviz kuruyla birlikte sermaye girişleri ve bunu takiben yerli paranın değer kazanması net ihracatı azaltıp cari açığa neden olabilmektedir (Afonso vd., 2022).

Bir ülkenin belirli bir dönemde dış dünyayla ilişkilerinin gösterildiği ödemeler bilançosunun (Seyidoğlu, 2003) en önemli kalemleri arasında cari işlemler hesabı gelmektedir. Cari işlemler hesabı, uluslararası mal ve hizmet ticareti ile tek yanlı transferlerin toplamından oluşmaktadır (Seyidoğlu, 2003). Cari işlemler hesabı kapsamında ülkeden çıkan döviz miktarının ülkeye giren döviz miktarından yüksek olması cari açığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ülkeler cari işlemler hesabının dengede ya da fazla verilmesini arzulamaktadır. Nitekim ortaya çıkan cari açık, makroekonomik göstergeler üzerinde bir takım etkiler oluşturabilmektedir. Bu nedenle cari açığın azaltılması önemlidir. Cari açığın azaltılabilmesi için gerekli döviz miktarının sağlanması gerekmektedir. Bunun için de cari işlemler hesabı içerisinde ağırlıklı paya sahip olan dış ticaret hesabının fazla vermesi gerekir. Dış ticaret fazlasının verilebilmesi için de ya ithalat azaltılmalı ya da ihracat teşvik edilmelidir. Bu iki durum da pratikte kolay değildir. Bunun dışında dış ticaret fazlası verilebilmesi için dış ticaret üzerinde doğrudan etkiye sahip olan döviz kurlarına müdahale edilebilir. Ancak bu durum zaten büyük miktara sahip dış borç nedeniyle ödenecek faiz ödemelerinde artışa neden olacak ve bu da bütçe açığına neden olacaktır (Ataç, 2013). Bu nedenle uzun vadede ithalatın azaltılabilmesi için ithal ürünlerin karşılaştırmalı üstünlükle dikkate alınarak yerli üretime kaydırılması önem arz etmektedir. Devlet aynı zamanda bütçe kalemlerini bu amaç doğrultusunda kullanarak yerli üretim ve ihracatı teşvik etmeyi sağlayabilir.

Literatürde cari açık ve bütçe açığı arasındaki ilişkinin incelenmesi dört ayrı görüş üzerinden gerçekleşmektedir (Afonso ve Opoku, 2023). Görüşlerden ilki Mundell-Fleming Modeli çerçevesinde açıklanan Geleneksel Keynesyen görüştür (Bolat vd., 2011). Bu görüş, bütçe açığındaki bir artışın cari açık üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olacağını ifade etmektedir. Keynesyen yaklaşım öncelikle gelir harcama hipotezi yaklaşımıyla bu durumu açıklamaktadır. Buna göre devlet tarafından uygulanan genişletici maliye politikası bütçe açıklarına neden olacaktır. Genişletici maliye politikası nedeniyle ekonomik birimlerin gelirlerinde de artış yaşanacak ve bu artış nedeniyle talep miktarında da artış meydana gelecektir. Artan talebin karşılanabilmesi için üretim miktarı artacağından hem milli gelirden hem de dışa bağımlı üretim nedeniyle ithalatta da artış meydana gelecektir. Bunun sonucunda da cari açıkta artış yaşanacaktır (Üzümcü ve Kanca, 2013). Nitekim günümüzde çoğu gelişmekte olan ülkenin üretim ve ihracat yapısı incelendiğinde ağırlıklı olarak dışa bağımlı olduğu düşünülürse bu durumda cari açık sorunun önemli makroekonomik sorunlar arasında yer alması kaçınılmaz olmaktadır. Mundell-Fleming Modelinde dışa açık bir ekonomi varsayımı altında esnek döviz kuru rejimi geçerlidir. Dolayısıyla, esnek döviz kuru rejimi altında bütçe açığında meydana gelen bir artış toplam talebi artırmakta ve aynı zamanda yurt içi reel faiz oranlarında da bir artışa neden olmaktadır. Faiz oranlarındaki artış ise yabancı sermayeyi çekerek yerli paranın değerlenmesine neden olmakta ve ithalat ihracat dengesinin bozulması sonucunda cari dengenin bozulmasına neden olmaktadır (Salvatore, 2006). Çünkü yerli paranın değerlenmesi ithalatın ucuzlamasına, ihracatın ise pahalılaşmasına neden olmaktadır. Bu durumda da ithalat artarken ihracat azalmakta ve dış ticaret dengesi olumsuz etkilenmektedir.

İkinci görüş, Summers (1998) tarafından ileri sürülen cari işlemler hedeflemesi görüşüdür. Buna göre, nedenselliğin yönü cari açıktan bütçe açığına doğrudur. Cari dengede yaşanacak bir bozulma ekonomik büyümede yavaşlamaya yol açmakta ve bu durum sonrasında bütçe dengesinde bir

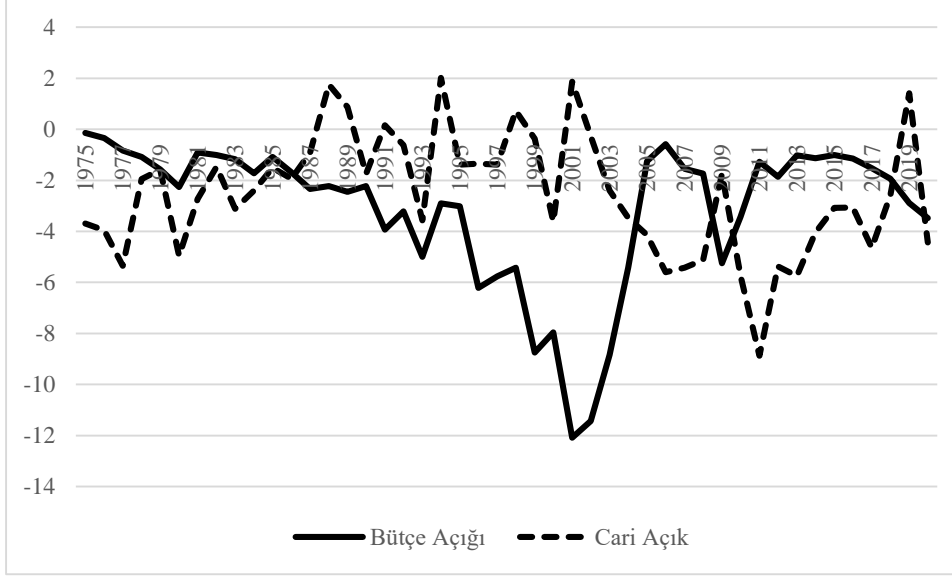
bozulma meydana gelmektedir. Çünkü devletin makroekonomik hedefleri arasında cari işlemler dengesinin sağlanması hedefi de bulunmaktadır. Bu nedenle devlet cari dengesizliklerin giderilebilmesi amacıyla bütçe kalemlerini yani harcama ve gelirleri birer araç olarak kullanabilmektedir. Bu durum da nedenselliğin cari açıktan bütçe açığına doğru olmasına neden olmaktadır (Xie ve Chen, 2014).

Üçüncü görüş, bütçe açığı ile cari açık arasındaki nedensel bağı bir şekilde uluslararası sermaye hareketliliğinin derecesi ve Feldstein ve Horioka (1980) bulmacasıyla ilişkili olduğunu ileri sürmektedir (Marinheiro, 2008). Bu görüş, cari açık ve bütçe açığı arasındaki çift taraflı bir nedenselliğin olduğunu ifade etmektedir. Eğer yatırım ve tasarruf yüksek sermaye hareketliliğini yansıtacak şekilde yüksek derecede korelasyona sahip değilse, bu durumda bütçe açığı ile cari açığın aynı anda hareket etmesi beklenir (Afonso ve Opoku, 2023).

Son görüş ise Barro (1989) tarafından geliştirilen Ricardocu Denklik Hipotezidir. Buna göre, bütçe açıkları ekonomi üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. Ekonomik birimler, borç finansmanı sağlamak amacıyla gelecek dönemlerde vergi yükünün aratacağına inanmakta ve borç miktarı kadar tasarruflarını artırmaktadırlar (Tokathıoğlu ve Selen, 2019). Dolayısıyla birimler bütçe açığındaki artışı yüksek vergilerin geleceğe ertelenmesi olarak algılamaktadır. Sonuç olarak Ricardocu Denklik Hipotezi, cari açık ve bütçe açığı arasında herhangi bir nedenselliğin söz konusu olmadığını varsaymaktadır.

2. Türkiye’de Bütçe Açığı ve Cari Açık

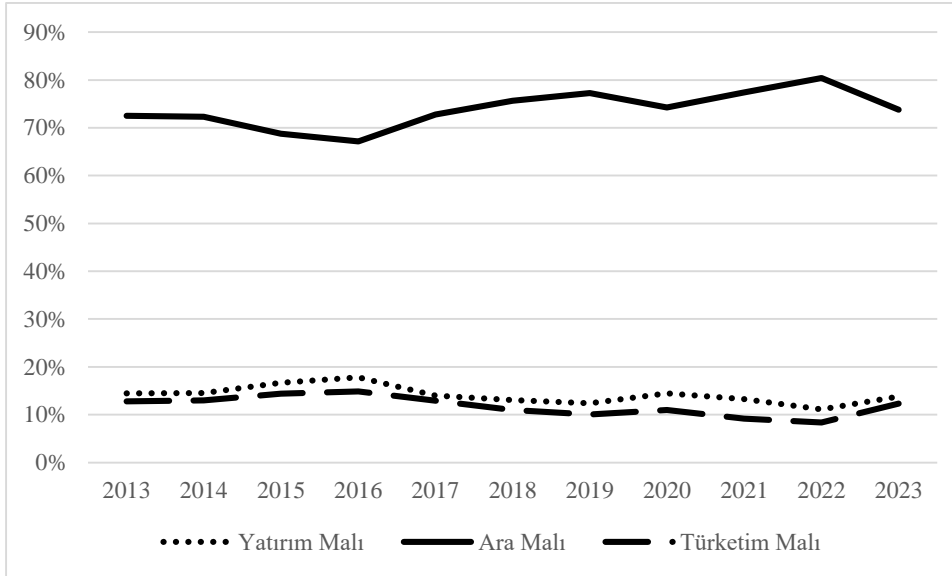
Türkiye’de dışa dönük büyüme modelinin benimsendiği 1980’li yıllardan beri bütçe açığı ve cari açık sorunlarıyla karşı karşıya kalınmıştır. Artan açıklar ise beraberinde finansman sorununu getirmiş ve 1994 krizi ile 2001 krizlerine neden olmuştur. Bu krizler sonrasında ise yerli, paranın yabancı para birimleri karşısındaki değeri büyük oranda düşürülerek devalüasyonlar yapılmıştır (Aksu ve Başar, 2009). 2001 krizi sonrası her ne kadar bütçede mali disiplin sağlanmaya çalışılsa da cari açığın artış trendi içerisinde olduğu görülmektedir. Türkiye’de 2001 krizi sonrasında uygulamaya başlanan güçlü ekonomiye geçiş programı ile her ne kadar bütçede disiplin sağlanmaya çalışılsa da cari açıkta artış trendi yaşanmıştır. Bunun nedeni ise 2010 yılına kadar izlenen yüksek faiz-düşük kur politikasıdır. Bu politika nedeniyle yerli paranın değerinin yüksek olduğu dönemlerde ithalat ucuz ihracat ise pahalı hale geldiğinden dış ticaret açığında artışlar meydana gelmiştir. Yerli paranın yabancı para birimleri karşısındaki değerinin yüksek olması her ne kadar enflasyon üzerinde baskılayıcı etki ve toplam borç yükü üzerinde azaltıcı etki yaratsa da uzun dönemde ihracat ürünlerinin maliyetlerinin artması nedeniyle rekabet gücünde azalmaya neden olmuş ve bunun sonucunda da cari açığı artırmıştır (Karagöl, 2011). Küresel gelişmelere bağlı olarak meydana gelen talep daralmaları küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye’de de etkisini göstermiştir. 2008 yılında yaşanan küresel finansal kriz, 2018 yılında yaşanan ticaret savaşları ve 2020 yılında etkili olan Covid-19 süreci cari açıkta azalmaların nedeni olmuştur (Bolat vd., 2011; Erer, 2022).

Şekil 1: Türkiye’de Bütçe Açığı ve Cari Açık (1975-2020)

Kaynak: (Dünya Bankası, 2023, <https://databank.worldbank.org/Tableau-Project/id/92eb9c93>)

Şekil 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de krizlerin yaşandığı dönemler dışında cari açık önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Bütçe açığında ise cari açığın tersi durum görülmektedir. Krizlerin olduğu dönemlerde bütçe açıklarında artışların yaşandığı görülmektedir. Bu durum devletin piyasaya müdahale sonucu yaşanan dengesizliklerin giderilmesi yönünde bütçeyi etkin bir araç olarak kullandığının göstergesidir.

Bütçe açığını yanı sıra cari açığın ülkeler açısından önemli bir sorun olduğu ifade edilmişti. Türkiye’de de cari açık en önemli makroekonomik sorunlardan birini oluşturmaktadır. Cari açığın büyük oranda dış ticaret açığından kaynaklandığı ifade edilebilir. Buradan hareketle Türkiye’de cari açıkla mücadelede ithalatın azaltılıp, ihracatın artırılarak dış ticaret dengesinin sağlanması yönünde politikaların izlenmesi önemlidir. Ancak bu durum uygulamada kolay değildir.

Şekil 2: Türkiye’nin İthalat Yapısı

Kaynak: (TÜİK-Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı, 2023, <https://data.tuik.gov.tr/>)

Türkiye’nin ithalat yapısı incelendiğinde, ithalatın 2013-2022 dönemi arasında ortalama %74’ü ara malı ithalatından oluşmaktadır. Bu durum Türkiye’nin üretiminin dışa bağımlı olarak

gerçekleştiğini göstermektedir. Bu nedenle Türkiye’de dış ticaret dengesinin sağlanabilmesi için ithalatın azaltılması üretim ve dolaylı olarak ihracatında da düşüşe neden olabilecektir.

3. Literatür Araştırması

Literatürde bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik olarak birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda çoğunlukla eşbütünleşme analizi, en küçük kareler yöntemi ve nedensellik analizi gibi analizler kullanılmıştır. Çalışmalar aynı zamanda bahsedildiği üzere dört farklı görüş üzerinden bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Buradan hareketle literatür incelemesi yapılırken bu dört görüş dikkate alınarak sınıflama yapılmıştır.

Geleneksel Keynesyen görüşü yani bütçe açığından cari açığa doğru nedenselliğin olduğunu destekleyen çalışmalardan Roubini (1988) tarafından yapılan çalışmada 18 OECD ülkesinde 1960-1985 döneminde cari açık, bütçe dengesi ve yatırım oranları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışmada bütçe açığının cari açığın artmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye’de cari açığın belirleyicilerinin neler olduğunun tespitine yönelik yapılan çalışmada Utkulu (2001), 1950-1998 dönemi için bütçe açığının cari açık üzerinde artırıcı etki yarattığı bulgusuna ulaşmıştır. Bolat vd. (2011), Türkiye’de 1998-2010 döneminde kısa dönemde geleneksel Keynesyen görüşün geçerli olduğunu, uzun dönemde ise Ricardocu Denklik Hipotezinin geçerli olduğu bulgularını elde etmiştir. Sahoo ve Das (2012) Hindistan’da 1971-2010 döneminde ARDL analizi sonucunda bütçe açığının cari açığı etkilediği ve nedeni olduğu sonucuna ulaşmıştır. Trachanas ve Katrakilidis (2013) tarafından yapılan çalışmada ise İtalya için 1971-2009, İrlanda, Yunanistan ve İspanya için 1975-2009 ve Portekiz için 1977-2009 döneminde yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi sonuçlarına göre Portekiz, İrlanda, Yunanistan ve İspanya için, asimetrik eşbütünleşme testi sonuçlarına göre ise tüm ülkeler için bütçe dengesinde meydana gelen negatif şoklarına cari açık üzerinde daha büyük negatif etki yarattığı ifade edilmektedir. İnançlı ve Torusdağ (2021) tarafından yapılan Türkiye özelindeki çalışmada, 1990-2019 döneminde bütçe açığından cari açığa doğru bir nedensellik bulunmuştur. Dolayısıyla ilgili dönemde Türkiye’de geleneksel Keynesyen görüş desteklenmiştir. Afonso vd. (2022), 1985-2015 döneminde 65 ülke için bütçe açığının cari açık üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Cari işlemler hedeflemesi görüşünü destekleyen çalışmalardan Anoruo ve Ramchander (1998), gelişmekte olan beş Güney Asya ülkesi olan Kore, Hindistan, Malezya, Endonezya ve Filipinler’de cari açıktan bütçe açığına bir nedenselliğin olduğu tespit etmiştir. Kim ve Kim (2006) tarafından yapılan çalışmada Kore’de 1970-2003 döneminde cari açığın bütçe açığının nedeni olduğu sonucuna ulaşmıştır. ASEAN ülkeleri için 1976-2000 döneminde ikiz açığın test edildiği çalışmada Baharumshah vd. (2006), Tayland için geleneksel Keynesyen görüşün, Endonezya için cari işlemler hedeflemesi görüşünün ve Malezya ve Filipinler için Feldstein-Horioka hipotezinin geçerli olduğu bulgularına ulaşmıştır. Magazzino (2012) 1970-2010 döneminde İtalya’da, Helmy (2018) Mısır için 1975-2014 döneminde, Afonso ve Coelho (2021) 1999-2019 döneminde Portekiz’de nedenselliğin cari açıktan bütçe açığına doğru olduğu yani cari işlemler hedeflemesi görüşünün desteklendiği bulgularını elde etmişlerdir. Türkiye özelinde yapılan çalışmalarda Aksu ve Başar (2005) 1989-2003 döneminde, Varol İyidoğan ve Erkam (2013) 1987-2005 döneminde cari açıktan bütçe açığına doğru nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir. Duğru (2020), Türkiye’de 2009-2020 döneminde çeyreklik verilerle yapmış olduğu analizde cari açıktan bütçe açığına doğru nedenselliğin var olduğunu tespit ederek cari işlemler hedeflemesi görüşünün desteklendiği sonucuna ulaşmıştır.

Kutlar ve Şimşek (2001), Türkiye’de bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkiyi kısa ve uzun dönem olmak üzere araştırmış ve bütçe açığı ve cari açık arasında her iki dönemde de çift yönlü ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir çalışmada ise Utkulu (2003), 1950-2000 döneminde cari açık yerine dış ticaret açığı değişkenini kullanarak, bütçe açığı ile dış ticaret açığı arasında çift

tarafli nedensellik tespit etmiştir. Türkiye özelinde 1992-2003 dönemi arasında aylık verilerle yapılan çalışmada Ay vd. (2004) ile 1998-2021 döneminde Erer (2022) tarafından yapılan çalışmada cari açık ve bütçe açığı arasında çift yönlü bir nedenselliğin var olduğunu tespit etmiştir. Lau ve Tang (2009) 1996-2006 yılları arasında Kamboçya’da bütçe açığı ile cari açığın karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu ifade etmektedir. OECD üyesi 11 ülke için 1980-2010 dönemi için Xie ve Chen (2014) tarafından yapılan çalışmada, bütçe açığı ile cari açık arasında iki yönlü bir nedenselliği olduğu yani Feldstein-Horioka hipotezinin geçerli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Shastri (2019) çalışmasında 1985-2016 döneminde Güney Asya ülkelerinde ikiz açığın varlığını analiz etmiştir. Buna göre, Hindistan ve Bangladeş’te cari açık ve bütçe açığı arasında karşılıklı, Pakistan ve Sri Lanka’da bütçe açığından cari açığa doğru ve Nepal’de cari açıktan bütçe açığına doğru nedensel bir ilişki tespit edilmiştir. Afonso ve Opoku (2023) 1995-2018 döneminde 18 OECD ülkesinde cari açık ve bütçe açığı arasında çift taraflı nedensellik ilişkisi tespit ederek ilgili ülkelerde Feldstein-Horioka hipotezinin geçerliliğini kanıtlamıştır.

Ricardocu Denklik Hipotezinin geçerli olduğu bulgusu elde eden çalışmalardan Ahmed (1987), 1732-1830 döneminde Birleşik Krallıkta bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve bütçe kalemlerinde yaşanan değişmelerin ticaret açığı üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. Asrafuzzaman vd. (2013) tarafından yapılan çalışma da ise 1972-2012 döneminde Bangladeş’te uzun dönem için cari açık ve bütçe açığı arasında herhangi bir nedensel ilişkinin varlığına ulaşamamıştır. Türkiye özelinde Üzümcü ve Kanca (2013) 1980-2012 döneminde, Şahin (2015) 1995-2013 döneminde bütçe açığı ve cari açık arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine ulaşamamıştır. Atılgan vd. (2022) G-8 ülkelerinde 1995-2020 döneminde cari açık ve bütçe açığı arasında bir nedenselliğin bulunmadığı, yani Ricardocu Denklik Hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Literatür incelemesinde de görüldüğü üzere bazı çalışmalar aynı ülke ve ülke grupları üzerinde çalışmalarına rağmen farklı sonuçlar elde etmişlerdir. Bunun nedeni kullanılan yöntemin ve örneklem olarak alınan değişkenler ile zaman aralığının farklılaşmasıdır. Aynı zamanda literatürde yer alan az sayıda çalışma yapısal değişimleri dikkate almıştır. Nitekim yıllar itibariyle küreselleşmede yaşanan artış ülkelerin birbiriyle bağlantılı olmasını ve gerek iç gerekse de dış şoklara karşı daha hassas olmasını sağlamıştır. Buradan hareketle çalışma Türkiye özelinde yapısal kırılmaları dikkate alan eşbütünleşme testinin kullanılması ve daha geniş bir zaman aralığını dikkate alması nedeniyle diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de ikiz açık hipoteziyle ilgili literatürün gelişmesine de katkı sağlaması hedeflenmektedir.

4. Yöntem

Çalışma kapsamında Türkiye’de bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişki yapısal kırılmalar dikkate alınarak incelenmektedir. Bütçe açığının GSYH’ye oranı, cari açığın GSYH’ye oranı ve yurt içi mevduat faiz oranı verileri Dünya Bankasının veri tabanından elde edilmiştir. Veriler 1975-2020 dönemi arasındaki yıllık verileri kapsamaktadır. Çalışma kapsamında zaman kısıtı bulunmaktadır. Verilerin tamamının ortak bir şekilde elde edilmeye başlandığı yıl olan 1975 yılı ile dünyada yaşanan Covid pandemisinin etkilerinin net bir şekilde görülmeye başlanması nedeniyle en son 2020 yılı verileri dikkate alınmıştır. Çalışmada kullanılan serilere ilişkin temel istatistik veriler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Serilere İlişkin İstatistik Bilgiler

	Gözlem	Ortalama	Std. Sap.	Min.	Mak.
Bütçe Açığı (%)	46	-3.132	2.855	-12.087	-0.135
Cari Açık (%)	46	-2.533	2.387	-8.870	2.014
Faiz Oranı (%)	46	38.801	24.249	6.000	87.791

Türkiye’de 1975-2020 döneminde bütçe açığının GSYH içerisindeki payı ortalama olarak %3,132 olarak gerçekleşmiştir. Bütçe açığı en çok 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz döneminde gerçekleşmiştir. Cari açık incelendiğinde ise ortalama %2,533 olduğu görülmektedir. Cari açığın en yüksek olduğu dönem ise 2011 yılıdır. 2008 yılında dünyada yaşanan küresel finansal kriz ile 2008 ve 2009 yıllarında küresel düzeyde bütçe açıklarında artış yaşanırken uluslararası ticari ve finansal hareketlerde yavaşlama yaşanmıştır. Nitekim bu durum sonrasında yeniden bir hareketliliğe dönmüştür. Cari açığın en düşük olduğu hatta en yüksek cari fazlanın verildiği dönem ise 1994 yılıdır. Bu dönemde Türkiye’de ekonomik bir kriz yaşanmış ve cari açık fazla vermiştir. Faiz oranı ise ortalama %38.80 olarak gerçekleşmiştir. Faiz oranı en düşük 1978 yılında gerçekleşirken, en yüksek 1994 yılında gerçekleşmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda çalışmanın modeli aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

$$ca_t = \beta_0 + \beta_1 ba_t + \beta_2 faiz_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Modelde *ca*; cari açığın GSYH içindeki oranını, *ba*; bütçe dengesinin GSYH içindeki oranını, *faiz*; yurt içi mevduat faiz oranını ifade etmektedir. Çalışmada öncelikle serilerin durağanlıkları Augmented Dickey Fuller (ADF) birim kök testi ve Zivot-Andrews (1992) yapısal kırılmalı birim kök testi aracılığıyla analiz edilmiştir. Birim kök testlerinin ardından seriler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığının belirlenebilmesi amacıyla Gregory-Hansen (1996) yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Devamında seriler arasındaki ilişkinin tarafının tespiti için Granger nedensellik analizi yapılmıştır.

4.1. Analiz ve Bulgular

Çalışma kapsamında Türkiye’de 1975-2020 döneminde bütçe açığı ve cari açık arasındaki ilişkinin yapısal kırılmalar dikkate alınarak analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında öncelikle serilerin durağanlıklarının analiz edilmesi gerekmektedir. Zaman serileriyle yapılacak olan tahminlerde serilerin hangi düzeyde durağan olduğu önem arz etmektedir. Nitekim durağan olmayan serilerle yapılacak tahminler sahte regresyon nedeniyle hatalı sonuçlara yol açabilmektedir (Gujarati ve Porter, 2012). Bunun için öncelikle genel olarak kullanıma sahip olmasından dolayı ADF birim kök testi uygulanmıştır. Testte, tahmin sonucu elde edilen istatistik değerlerinin anlamlılıkları için bu değerler McKinnon kritik değerleri ile karşılaştırılmakta ve serilerde birim kök olduğu şeklinde kurulan H_0 hipotezi test edilmektedir. ADF birim kök testi sonuçlarına Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Test İst.	McKinnon Kritik Değerleri		
		%1	%5	%10
ba	-2.079 (0.254)	-3.585	-2.928	-2.602
ca	-1.852 (0.351)	-3.616	-2.941	-2.609
faiz	-1.930 (0.316)	-3.589	-2.930	-2.603
Δ ba	-4.593 (0.001*)	-3.601	-2.935	-2.606
Δ ca	-4.398 (0.000*)	-3.615	-2.941	-2.609
Δ faiz	-4.636 (0.001*)	-3.589	-2.930	-2.603

Not: * %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

Elde edilen bulgulara göre ADF birim kök testinde cari açık, bütçe açığı ve faiz oranı serilerinin düzey değerleri için birim kök içerdiği yani durağan olmadığı yönünde kurulan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bunun sonucunda serilere fark alma işlemi uygulanmış ve yeniden analiz edilmiştir. Tüm serilerin birinci dereceden farklarının analiz sonuçlarına göre H_0 hipotezi reddedilmiş ve serilerin birinci dereceden durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ADF testi serilerde meydana gelen kırılmaları dikkate almamaktadır. Bu nedenle serilerde meydana gelen kırılmaların etkisinin belirlenebilmesi amacıyla yapısal kırılmayı içsel olarak dikkate alan Zivot-Andrews (1992) birim kök testinden faydalanılmıştır. Zivot ve Andrews

(1992)'in geliştirdiği test, serilerdeki kırılmaları içsel olarak algılamaktadır. Test 3 modele dayalı olarak yapılmaktadır. Model A; sabitte, Model B; trendde ve Model C; sabit ve trendde kırılmayı modele dahil etmektedir (Zivot ve Andrews, 1992). Zivot-Andrews birim kök testi sonuçları Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3: Zivot-Andrews (1992) Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Model	Gecikme Sayısı	Kırılma Tarihi	Test İstatistiği	Kritik Değerler		
					%1	%5	%10
ba	A	0	2004	-4.557	-5.34	-4.93	-4.58
	C	0	2004	-4.278	-5.57	-5.08	-4.82
ca	A	0	1986	-4.482	-5.34	-4.93	-4.58
	C	0	2005	-4.739	-5.57	-5.08	-4.82
faiz	A	1	2004	-3.413	-5.34	-4.93	-4.58
	C	1	1999	-5.217	-5.57	-5.08	-4.82

Yapılan analizde Model B anlamsız olduğu için hesaplanamadığından Model A ve Model C sonuçları dikkate alınmıştır. Buna göre, tüm serilerde hesaplanan t istatistik değerleri kritik değerlerden büyük olması nedeniyle yapısal kırılmalar dahilinde birim kökün var olduğu şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilememiş ve serilerin düzey değerlerinde birim kökün var olduğu yani durağan olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular ADF birim kök testi sonuçlarıyla birbirini destekler niteliktedir.

Ardından Gregory ve Hansen (1996) tarafından geliştirilen ve yapısal kırılmayı dikkate alan eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Gregory ve Hansen (1996) tarafından yapılan çalışmada seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığının belirlenmesinde içsel olarak tek yapısal kırılmayı dikkate alan bir test geliştirmiştir. Testte uzun dönemli ilişki üç farklı model üzerinden analiz edilmektedir (Gregory ve Hansen, 1996). Modellerde ADF test istatistiği ile Z_t ve Z_a gibi Phillips test istatistikleri hesaplanmaktadır. Hesaplanan test istatistiklerinin değerlerinin en küçük olduğu tarih kırılma tarihi olarak belirlenmektedir. Test istatistiklerinin anlamlılıkları Gregor ve Hansen (1996)'nın çalışmasında yer alan kritik değerlerle karşılaştırılarak test edilmektedir. Test istatistik değerlerinin kritik değerlerden daha büyük olması, yapısal kırılmaların dahilinde seriler arasında eşbütünleşmenin olduğunu göstermektedir (Öztürk vd., 2013). Tablo 4'te çalışma kapsamında uygulanan Gregory-Hansen eşbütünleşme testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Gregory Hansen (1996) Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Model	Test	Kırılma Tarihi	Test İst.	Kritik Değerler		
				%1	%5	%10
Model 1 (Sabitte Kırılma)	ADF	1998	-5.92	-5.44	-4.92	-4.69
	Z_t	1997	-6.07	-5.44	-4.92	-4.69
	Z_a	1997	-51.64	-57.01	-46.98	-42.49
Model 2 (Trendde Kırılma)	ADF	2004	-6.79	-5.80	-5.29	-5.03
	Z_t	2004	-6.87	-5.80	-5.29	-5.03
	Z_a	2004	-57.61	-64.77	-53.92	-48.94
Model 3 (Rejimde Kırılma)	ADF	1998	-6.13	-5.97	-5.50	-5.23
	Z_t	2009	-6.46	-5.97	-5.50	-5.23
	Z_a	2009	-55.2	-68.21	-58.33	-52.85

Not: Kritik değerler Gregory ve Hansen (1996) tarafından yapılan çalışmadan elde edilmiştir. Akaike Bilgi Kriteri tarafından otomatik olarak gecikme sayısı 0 (sıfır) seçilmiştir.

Tablo 4'te yer alan bulgulara göre üç modelde de seriler arasında uzun dönemli eşbütünleşik bir ilişkinin bulunmadığı yönündeki H_0 hipotezi reddedilmiş ve seriler arasında uzun dönemli eşbütünleşik ilişkinin olduğu yönünde sonuca ulaşılmıştır. Aynı zamanda bulgulara göre eşbütünleşme ilişkisinde yapısal kırılma tarihlerinin 1997, 1998, 2004, 2009 olması bu dönemlerde yaşanan gerek Türkiye'de gerekse de küresel düzeyde krizlerin etkili olduğunu göstermektedir.

Seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespitinin ardından ilişkinin yönünün belirlenebilmesi amacıyla nedensellik analizi uygulanmıştır. Granger (1986) tarafından geliştirilen nedensellik testiyle, seriler arasındaki nedensellik ilişkisi ile bu ilişkinin seriler arasındaki yönü tespit edilebilmektedir (Barışık ve Demircioğlu, 2006). Seriler arasındaki nedenselliğin tespit edilebilmesi amacıyla uygulanan analiz bulguları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 5: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Olasılık Değeri
ca	ba	4.330	4	0.363
	faiz	3.318	4	0.506
ba	ca	9.778	4	0.044**
	faiz	8.930	4	0.063***
faiz	ca	23.039	4	0.000*
	ba	25.367	4	0.000*

Not: *, ** ve *** ifadeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 5'te verilen nedensellik sonuçlarına göre cari açıktan bütçe açığına ve faiz oranına doğru tek taraflı, bütçe açığı ile faiz oranı arasında iki taraflı nedensellik ilişkisine rastlanılmıştır. Elde edilen bulgular Türkiye'de 1975-2020 döneminde cari işlemler hedeflemesi görüşünün desteklendiğini göstermektedir. Bu sonuç Türkiye'de bahsedildiği üzere ithalatın içerisinde ağırlıklı olarak hammadde ithalatının yüksek bir orana sahip olması nedeniyle bütçe dengesi üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir. İthal girdilerle doğru ve verimli alanlarda yani katma değeri yüksek ürünlerin üretiminin ve aynı zamanda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olunan ürünlerin üretiminin gerçekleştirilmesi hem ihracatın artmasına hem de ekonomik büyümenin sağlanmasına katkı sağlayabilecektir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Türkiye'de yüksek dışa bağımlılığın olduğu ve durumun da bütçe dengesi üzerinde olumsuz bir baskı oluşturduğu görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de özellikle son zamanlarda uygulanan cari dengenin sağlanması ve yüksek büyüme oranının gerçekleştirilmesi yönündeki politikalar bu durumu açıklar niteliktedir. Çalışma kapsamında yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, Aksu ve Başar (2005), Varol İyidoğan ve Erkam (2013) ve Doğru (2020) tarafından yapılan çalışmalarda bulguları destekler niteliktedir.

5. Sonuç

Türkiye'de uzun yıllardır bütçe açığı ve cari açık sorunu yaşanmaktadır. Literatürde ikiz açık olarak adlandırılan bu durum makroekonomik istikrarın sağlanmasında olumsuz bir takım etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle bütçe açığı ve cari açığın baskı altına alınarak ikisi arasında bir dengenin sağlanması önemlidir. Buradan hareketle, çalışmada Türkiye'de 1975-2020 döneminde bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişkinin yapısal kırılmaların varlığında analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle ADF birim kök testi uygulanmış sonrasında yapısal kırılmalı birim kök testi ile yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Ardından Granger nedensellik analizi uygulanmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara göre, modelde kullanılan serilerin birinci dereceden durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ardından Gregory-Hansen yapısal kırılmalı eşbütünleşme testine göre seriler arasında eşbütünleşik bir ilişki olduğu

yani serilerin uzun dönemde birlikte hareket ettiği bulgusuna varılmıştır. Seriler arasında ilişkinin yönünün tespit edilebilmesi amacıyla uygulanan nedensellik analizi bulgularına göre cari açıktan bütçe açığına ve faiz oranına doğru tek yönlü nedensellik bulunurken, bütçe açığı ve faiz oranı arasında çift taraflı bir nedenselliğin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak Türkiye’de ilgili dönemde cari açıktan bütçe açığına yönelik tek taraflı bir nedensellik ilişkisinden hareketle cari işlemler hedeflemesi görüşünün desteklendiği ifade edilebilir. Bu durumun Türkiye’de cari açığın dış borç stokunu artırması ve bunun sonucunda borçların faiz ödemelerin de artması bütçe açıklarına neden olduğu ifade edilebilir. Borç geri ödeme sürecinde yaşanan özellikle de 2018 yılından itibaren yaşanan kur artışları da cari açıkların bütçe açıkları üzerindeki etkisi daha da artırmaktadır. Elde edilen bulgularda yola çıkarak Türkiye’de politika geliştirilmesinde cari dengenin önemli makroekonomik faktörlerden olduğu göz önüne alınmalı ve cari dengenin sağlanmasına yönelik politikalar uygulanmalıdır. Nitekim Türkiye’de özellikle son yıllarda olmak üzere cari açığın azaltılması ve yüksek büyüme oranının gerçekleştirilmesi hedeflemesi yönünde politikalar izlenmektedir. Ancak Türkiye’nin dış ticaret yapısına bakıldığında cari açığın temel nedeninin dış ticaret açığından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’de ithalatın azaltılması gerekmektedir. Ancak ithalat kalemlerinde ağırlıklı payın ara malı ve hammadde ithalatının olduğu düşünülürse, bunun için yurt içi üretimin gerçekleştirilerek dışa bağımlılığın azaltılması gerekmektedir. Aynı zamanda yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi noktasında daha fazla teşviklerin sağlanması yönünde teşvik sisteminin revize edilmesi de önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye’de hammadde ve ara malı ithalatının yüksek olması nedeniyle cari fazlanın verildiği dönemlerde büyüme oranlarında bir yavaşlamanın gerçekleşmesi bu durumu destekler niteliktedir. Bu dönemlerde devlet ekonomik büyümede yaşanan yavaşlamayı telafi etmek için bütçe kalemlerine başvurmakta ve bu da bütçe dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ithal edilen girdilerin yerli üretim yoluyla gerçekleştirilmesi amacıyla bütçe kapsamında kamu harcamalarının kanalize edilmesi uzun vadede hem bütçe açığı hem de cari açıkla mücadelede önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Afonso, A. ve Coelho, J. C. (2021). *Current account targeting hypothesis versus twin deficit hypothesis: the EMU experience of Portugal* (Report No. 68-2021). EconPol Working Paper.
- Afonso, A. ve Opoku, P. K. (2023). The nexus between fiscal and current account imbalances in OECD economies. *Applied Economics*, 55(13), 1389-1406.
- Afonso, A., Huart, F., Jalles, J. T. ve Stanek, P. (2022). Twin deficits revisited: A role for fiscal institutions?. *Journal of International Money and Finance*, 121, 1-22.
- Ahmed, S. (1987). Government Spending, The Balance of Trade and The Terms Of Trade In British History. *Journal of Monetary Economics*, 20(2), 195-220.
- Aksu, H. ve Başar, S. (2005). İkiz açıklar hipotezinin Türkiye açısından araştırılması. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 20, 109-114.
- Aksu, H. ve Başar, S. (2009). Türkiye için ikiz açıklar hipotezi'nin tahmini: Bir sınır testi yaklaşımı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(4), 1-14.
- Anoruo, E. ve Ramchander, S. (1998). Current account and fiscal deficits: evidence from five developing economies of Asia. *Journal of Asian Economics*, 9(3), 487-501.
- Asrafuzzaman. Roy, A. ve Gupta, S. G. (2013). An Empirical investigation of budget and trade deficits: The Case of Bangladesh. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(3), 570-579.

- Ataç, B. (2013). *Maliye Politikası* (10. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Atılğan, D., İspir, T. ve Uğur, B. (2022). G8 Ülkelerinde İkiz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Panel Nedensellik Analizi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 661-668.
- Ay, A., Karaçor, Z., Mucuk, M. ve Erdoğan, S. (2004). Bütçe açığı-cari işlemler açığı arasındaki ilişki: Türkiye örneği (1992-2003). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 75-82.
- Baharumshah, A. Z., Lau, E. ve Khalid, A. M. (2006). Testing twin deficits hypothesis using VARs and variance decomposition. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 11(3), 331-354.
- Barışık, S. ve Demircioğlu, E. (2006). Türkiye’de döviz kuru rejimi, konvertibilite, ihracat-ithalat ilişkisi (1980-2001). *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 71-84.
- Bolat, S., Belke, M. ve Aras, O. (2011). Türkiye’de ikiz açık hipotezinin geçerliliği: Sınır testi yaklaşımı. *Maliye Dergisi*, 161, 347-364.
- Duğru, M. (2020). İkiz açık hipotezi ve ters nedensellik: Türkiye ekonomisi üzerine ampirik bir çalışma. *İstanbul İktisat Dergisi*, 70(2), 415-437.
- Dünya Bankası. (2023). World development indicators. Erişim adresi: <https://databank.worldbank.org/Tableau-Project/id/92eb9c93>.
- Erer, E. (2022). İkiz açık hipotezi Türkiye’de geçerliliği: Zamanla değişen nedensellik analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1291-1326.
- Gregory, A. W. ve Hansen, B. E. (1996). Residual-based tests for cointegration in models with regime shifts. *Journal of Econometrics*, 70, 99-126.
- Gujarati, D. N. ve Porter, D. C. (2012). *Temel ekonometri* (Ü. Şenesen, G.G. Şenesen, Çev.), İstanbul: Literatür Yayıncılık (Orijinal eserin yayın tarihi 2009).
- Helmy, H. E. (2018). The twin deficit hypothesis in Egypt. *Journal of Policy Modeling*, 40(2018), 328-349.
- İnançlı, S. ve Torusdağ, M. (2021). Cari açık - bütçe açığı ve faiz oranı ilişkisi bağlamında ikiz açık ve üçüz açık hipotezinin geçerliliği: 1990-2019 Dönemi Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 29(50), 299-315.
- Karagöl, E. T. (2011). Cari açık tartışmaları gölgesinde küresel ekonomik kriz ve türkiye ekonomisi. *SETA Analiz, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 45, 1-24.
- Kim, C. H. ve Kim, D. (2006). Does Korea have twin deficits?, *Applied Economics Letters*, 13(10), 675-680.
- Kutlar, A. ve Şimşek, M. (2001). Türkiye’de bütçe açıklarının dış ticaret açıklarına etkileri, ekonometrik bir yaklaşım: 1984–2000. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1), 1–13.
- Lau, E. ve Tang, T. C. (2009). Twin deficits in Cambodia: Are there reasons for concern? An empirical study. *Monash University Business and Economics Discussion Paper*, No:11/09.
- Magazzino, C. (2012). The twin deficits phenomenon: Evidence from Italy. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 33(3), 65-80.
- Marinho, C. F. (2008). Ricardian equivalence, twin deficits, and the Feldstein–Horioka puzzle in Egypt. *Journal of Policy Modeling*, 30(6), 1041–1056.

- Öztürk, M. B., Kurt Gümüş, G., Taşkın, F. D. ve Çağlı, E. Ç. (2013). Petrol ve doğalgaz fiyatları ile imalat ve kimya-petrol-plastik sektörlerinin endeksleri arasındaki ilişki. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 64-74.
- Roubini, N. (1988). *Current Account and Budget Deficits in An Intertemporal Model of Consumption and Taxation Smoothing A Slouiton to The "Feldstein-Horioka Puzzle"?*. (Reprot No. 2773). NBER Working Paper Series.
- Sahoo, D. ve Das, A. B. (2012). ARDL co-integration approach to the external and internal sector equilibrium of India. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, 812-816.
- Salvatore, D. (2006). Twin deficits in the G-7 countries and global structural imbalances. *Journal of Policy Modeling*, 28(6), 701-712.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat* (21. Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Shastri, S. (2019). Re-examining the twin deficit hypothesis for major South Asian economies Some insights into the transmission mechanism. *Indian Growth and Development Review*, 12(3), 265-287.
- Şahin, D. (2015). İkiz açık hipotezinin geçerliliği: Türkiye örneği (1995-2013). *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(1), 49-59.
- Tokatlıoğlu, M. ve Selen, U. (2019). *Maliye politikası* (2. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Trachanas, E. ve Katrakilidis, C. (2013). The dynamic linkages of fiscal and current account deficits: New evidence from five highly indebted European countries accounting for regime shifts and asymmetries. *Economic Modelling*, 31(2013), 502-510.
- Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı. (2023). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/>.
- Uğur, A. A. ve Karatay, P. (2009). İkiz açıklar hipotezi: Teorik çerçeve ve hipoteze yönelik yaklaşımlar. *Sosyoekonomi*, 9(9), 101-122.
- Utkulu, U. (2001). Türkiye’de dış açıkların belirleyicileri: Ekonometrik bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi*, 16(2), 113-132.
- Utkulu, U. (2003). Türkiye’de bütçe açıkları ve dış ticaret açıkları gerçekten ikiz mi? Koentegrasyon ve nedensellik bulguları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 18(1), 45-61.
- Üzümcü, A. ve Kanca, O. C. (2013). İkiz açık hipotezi: Türkiye üzerine bir uygulama (1980-2012). *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 17-42.
- Varol İyidoğan, P. ve Erkam, S. (2013). İkiz açıklar hipotezi: Türkiye için ampirik bir inceleme (1987-2005). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 39-48.
- Xie, Z. ve Chen, S. W. (2014). Untangling the causal relationship between government budget and current account deficits in OECD countries: Evidence from bootstrap panel Granger causality. *International Review of Economics & Finance*, 31, 95-104.
- Zivot, E. ve Andrews, D. W. K. (1992). Further evidence on the great crash, the oil-price shock, and the unit-root hypothesis. *Journal of Business Economic Statistics*, 10, 251-270.